

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

JA ./ riksåklagaren ang. hot mot tjänsteman

(Hovrättens för Västra Sverige dom den 3 november 2020 i mål B 2914-20)

Högsta domstolen har förelagt mig att sända eller lämna in svarsskrivelse över JA:s överklagande. Jag vill anföra följande.

Min inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom och ser inte att det finns skäl för prövningstillstånd.

Bakgrund

JA dömdes i både tingsrätten och hovrätten till fängelse för hot mot tjänsteman och skadegörelse.

Hotet mot tjänsteman består i att JA upprepade gånger har uttalat ”jag ska döda dig” eller uttryck med liknande innebörd till en taxichaufför som utfört en körning med honom i bilen. Skadegörelsen består i att JA, i samband med att flera av hoten uttalades, har sparkat på taxibilen så att det blev repor i lacken och i en glasruta, vilket motsvarade skador om 10 983 kr.

Tingsrätten dömde JA till fängelse i två månader med hänvisning till att hot mot tjänsteman är brott av sådant allvar (art) att fängelse ska följa på det. Hovrätten fann att det samlade straffvärdet för gärningarna motsvarade fängelse i en månad. Hovrätten konstaterade att hot mot tjänsteman är ett brott av sådan art att det föreligger en stark presumtion att välja fängelse som påföljd och att det inte framkommit tillräckliga skäl att välja någon annan påföljd. Påföljden skulle därför bestämmas till fängelse motsvarande straffvärdet om fängelse i en månad.

En ledamot i hovrätten var av skiljaktig mening i fråga om påföljden och anförde bl.a. att JA är tidigare ostraffad och har uppgett att han lever under ordnade förhållanden utan någon alkohol- eller drogproblematik. Härutöver har det enligt den skiljaktiga meningen inte framkommit några omständigheter som ger skäl att tro att JA kommer göra sig skyldig till fortsatt brottslighet. Med hänsyn till detta och till det förhållandevis låga straffvärdet, fanns det enligt ledamoten utrymme att istället bestämma påföljden till villkorlig dom med böter (här hänvisades till 30 kap. 7 § brottsbalken, Borgeke m.fl., Att bestämma påföljd för brott, tredje upplagan, sid. 392–394 och sid. 414 samt även NJA 2008 s. 653 och NJA 2012 s. 849). Med beaktande av den förhållandevis

allvarliga art som gärningen hot mot tjänsteman har skulle den villkorliga domen förenas med 120 dagsböter.

Överklagandet

JA har yrkat att Högsta domstolen ska bestämma påföljden till villkorlig dom och böter. Han har gjort gällande att hovrätten inte i tillräcklig utsträckning tagit hänsyn till hans personliga omständigheter och den föreliggande presumtionen att i möjligaste mån undvika fängelse som påföljd. Han har framhållit att han är tidigare ostraffad samt har en ordnad tillvaro med arbete, familj och bostad. Det föreligger enligt överklagandet inga omständigheter som talar för att det skulle finnas en risk för återfall i brottslighet. Förutsättningar att, visst artvärde till trots, bestämma påföljden till en icke frihetsberövande påföljd föreligger därför enligt JA.

Som skäl för prövningstillstånd har JA gjort gällande att det är av vikt för ledningen av rättstillämpningen att Högsta domstolen

- förtydligar vilket artvärde som hot mot tjänsteman har,
- klargör förhållandet mellan artvärdet för brottslighet med ett förhållandevis lågt straffvärde och förekomsten av skäl som talar för en icke frihetsberövande påföljd enligt 30 kap. 4 § brottsbalken, samt
- förtydligar vilken betydelse ordnade förhållanden och avsaknad av risk för återfall i brottslighet hos den tilltalade har som skäl för att välja en icke frihetsberövande påföljd.

JA har vidare gjort gällande att det dessutom finns synnerliga skäl till att Högsta domstolen prövar målet mot bakgrund av att hovrättens ledamöter inte var eniga i frågan om påföljdsval och då det finns anledning att betvivla riktigheten av hovrättens slut.

Grunderna för min bedömning

Allmänt om val av påföljd

Vid val av påföljd ska rätten fästa särskilt avseende vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse (30 kap. 4 § första stycket brottsbalken). Rätten ska då beakta de s.k. billighetsskälerna (29 kap. 5 § brottsbalken).

Som skäl för fängelse får rätten beakta straffvärdet, brottslighetens art och att den tilltalade tidigare har gjort sig skyldig till brott (30 kap. 4 § andra stycket brottsbalken). Endast dessa tre omständigheter kan utgöra skäl för fängelse. Hur starkt var och en av dem talar för fängelse beror på omständigheterna i det enskilda fallet.

Påföljdsvalet styrs även av bl.a. vilka skäl som finns för villkorlig dom respektive skyddstillsyn med olika kombinationer (30 kap. 7–11 §§ brottsbalken).

Betydelsen av brottslighetens art som skäl för fängelse

Avsikten med att införa bestämmelsen om brottslighetens art som skäl för fängelse var att anknyta till tidigare praxis, före år 1989 då bestämmelsen infördes i brottsbalken, enligt vilken vissa brott ansetts motivera fängelse trots att de inte har ett särskilt högt straffvärde. Det var då frågan om brott som av allmänpreventiva skäl ansetts normalt skulle följas av ett kort fängelsestraff. Även om straffvärdet i det enskilda fallet inte är betydande, kan det i samverkan med andra faktorer utgöra ett viktigt skäl för att i det enskilda fallet döma till fängelse. (Prop. 1987/88:120 s. 100.)

Hot mot tjänsteman är brott av sådan art att det föreligger en stark presumtion för att påföljden ska bestämmas till fängelse (jfr t.ex. NJA 2000 s. 116).

Att en gärning rubriceras som hot mot tjänsteman innebär inte automatiskt att påföljden enbart med hänsyn till detta ska bestämmas till fängelse. En bedömning av styrkan av de skäl som kan ge anledning till en särbehandling i påföljdshänseende måste göras i varje enskilt fall (prop. 1997/98:96 s 116 f.). Att det inte är tillämplig brottsrubricering som alltid är avgörande har ytterligare tydliggjorts i praxis. Styrkan för presumtionen för fängelse kan, har Högsta domstolen klargjort, variera beroende på brottslighetens karaktär i det särskilda fallet och omständigheterna kring brottet (NJA 1999 s. 561). Begreppet ”artvärde” har kommit att användas i praxis och doktrinen för att illustrera kravet på att en bedömning ska ske i varje enskilt fall.

Det finns ett visst utrymme för annat än fängelse trots art

Vid artbrott krävs det särskilda skäl för att en inte frihetsberövande påföljd ska väljas (prop. 1987/88:120 s. 100).

Det har inte ansetts uteslutet att samhällstjänst används i stället för fängelsestraff även vid brott som enligt gällande praxis normalt anses kräva ett kortare fängelsestraff med hänsyn till sin art. Samhällstjänst kan bli aktuellt för främst bl.a. den grupp brottslingar som med hänsyn till brottslighetens art ådöms korta fängelsestraff från 14 dagar till några få månader. (Prop. 1989/90:7 s. 19 f. och prop. 1997/98:96 s. 97 med hänvisningar till praxis.)

Högsta domstolen har vidare klargjort att som en allmän utgångspunkt bör kunna gälla att villkorlig dom med dagsböter eller skyddstillsyn kan komma i fråga även för brott av sådan art att fängelse normalt bör följa vid straffvärden som motsvarar fängelse i en månad (jfr Högsta domstolens dom den 31 oktober 2012 i mål B 5908-10 p. 9 och NJA 2012 s. 849 samt Martin Borgeke, Att bestämma påföljd för brott, 2 uppl., 2012, s. 343). Ett villkor för detta är att de grundläggande förutsättningarna för villkorlig dom eller skyddstillsyn i 30 kap. 7 § respektive 9 § brottsbalken då också måste vara uppfyllda.

Relevant praxis

Tingsrättspraxis

Det finns ett antal avgöranden om hot mot tjänsteman från tingsrätterna med omständigheter som i någon mån är jämförbara med det nu aktuella fallet där påföljden har bestämts till villkorlig dom och böter. Som exempel kan nämnas **Södertörns tingsrätts dom den 6 oktober 2020 i mål B5215-20** (ingripandesituation, verbala hot mot ordningsvakter i samband med våldsamt motstånd), **Stockholms tingsrätts dom den 10 juni 2020 i mål B 889-19** (ingripandesituation, verbala hot mot poliser i samband med transport till polisstationen), **Stockholms tingsrätts dom den 17 december 2020 i mål B 19337-20** (ingripandesituation, hot mot ordningsvakter genom att forma handen som pistol och göra avfyrande rörelse mot dem) samt **Stockholms tingsrätts dom den 5 november 2020 i mål B 17206-19** (verbalt hot mot parkeringsvakt vid utfärdad p-bot).

Hovrättspraxis

Något avgörande från hovrätterna med i förhållande till nu aktuellt fall jämförbara omständigheter där påföljden bestämts till villkorlig dom och böter är inte känt.

I Svea hovrätts dom i mål B 5168-16 den 7 juni 2017 dömdes den tilltalade för bland annat hot mot tjänsteman till fängelse en månad. Den tilltalade hade hotat två polismän i deras myndighetsutövning när de skulle ingripa mot honom genom att uttala kom ut vi ska slåss, ni ska få se, vänta bara samt jag kommer att ta er båda två eller liknande.

Den tilltalade var sedan tidigare enbart dömd för trafikbrottslighet. Han hade inte medverkat till personutredningen. Hovrätten, som bedömde det samlade straffvärdet för den aktuella brottsligheten till fängelse i en månad, konstaterade att hot mot tjänsteman är ett brott av sådan art att det föreligger en presumtion för att påföljden ska bestämmas till fängelse och att särskilda skäl krävs för att välja en annan påföljd. Enligt hovrätten hade de hot som uttalats av den tilltalade inte ett sådant högt straff- och artvärde att en icke frihetsberövande påföljd var utesluten om den förenades med samhällstjänst. För att påföljden skulle kunna bestämmas till en frivårdspåföljd med samhällstjänst krävdes, enligt hovrätten, förutom att den tilltalade samtyckt till att utföra samhällstjänst även att en sådan föreskrift med hänsyn till den tilltalades person och övriga omständigheter var lämplig. Hovrätten konstaterade att den tilltalade varken i tingsrätten eller i hovrätten inställt sig hos Frivården, vilket med styrka talade för att en föreskrift om samhällstjänst inte kunde anses lämplig eftersom det kunde ifrågasättas om han skulle genomföra samhällstjänsten. Vad den tilltalade under huvudförhandlingen hade uppgett om sina personliga förhållanden förändrade enligt hovrätten inte denna bedömning. Vid en samlad bedömning av vad som

framkommit i målet ansåg hovrätten därför att påföljden skulle bestämmas till en månads fängelse i enlighet med straffvärdet.

Min bedömning

Varken den samlade brottslighetens straffvärde eller förekomsten av någon tidigare brottslighet utgör skäl för att välja fängelse som påföljd i det här fallet.

Hot mot tjänsteman är emellertid brott av sådan art att det finns en presumtion för att påföljden ska bestämmas till fängelse. Hur stark presumtionen är ska avgöras med utgångspunkt i omständigheterna i det enskilda fallet.

I målet rör det sig om ett gärningsförlopp som pågått under en inte helt kortvarig tid med flera stycken dödshot som riktats mot målsäganden och med samtidig skadegörelse av målsägandens bil. Hoten har dessutom framförts med rasistiska och nedsättande tillmälen. Med hänsyn till dessa omständigheter kring gärningen får presumtionen för att påföljden bör bestämmas till fängelse anses vara stark.

När det gäller frågan om det finns andra relevanta omständigheter som gör att en lindrigare påföljd ändå bör väljas konstaterar jag att JA är ostraffad sedan tidigare och uppger sig leva under ordnade förhållanden. I målet har dock inte någon personutredning kunnat genomföras eftersom JA inte har velat medverka till en sådan. Frivården har därför inte kunnat utreda förutsättningarna för en eventuell frivårdspåföljd. Underlaget för att besvara frågan om det saknas särskild anledning att befara att JA kommer att göra sig skyldig till fortsatt brottslighet liksom övriga för påföljdsvalet relevanta frågor är alltså begränsat till hans egna uppgifter.

Hovrätten har i domen anfört att hot mot tjänsteman är ett brott av sådan art att det föreligger en stark presumtion att välja fängelse som påföljd och att det inte framkommit tillräckliga skäl att välja någon annan påföljd i det här fallet. Mot bakgrund av de redovisade omständigheterna kring gärningen och den bristfälliga utredningen om JA:s personliga förhållanden är det min uppfattning att hovrättens dom är i linje med gällande rättsläge och praxis.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan inte föranleda prövningstillstånd på denna grund.

Prövningstillstånd får vidare enligt 54 kap. 10 § första stycket 2 rättegångsbalken meddelas om det finns synnerliga skäl för en sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i

hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag (s.k. extraordinär dispens).

Enligt min uppfattning är rättsläget klarlagt i de frågor som överklagandet väcker. Det finns därför inte något skäl för prejudikatdispens.

Att en ledamot i hovrätten är skiljaktig till domslutet utgör inte synnerliga skäl för att Högsta domstolen ska pröva överklagandet.

Det finns enligt min bedömning sammanfattningsvis inte något skäl för Högsta domstolen att pröva överklagandet.

Bevisuppgift och handläggning

Jag ber om att få återkomma med bevisuppgift och synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i målet.

Katarina Johansson Welin

Eva Bloch

Kopia till:

Utvecklingscentrum.

Åklagarkammaren i Halmstad (AM-2836-20).

Extra åklagaren Aron Willhammar.